

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดพะเยา เป็นจังหวัดทางภาคเหนือตอนบนที่ประกอบด้วยกลุ่มคนอาศัยอยู่หลากหลายชาติพันธุ์ด้วยกัน ได้แก่ คนเมือง (ไทยโยนก) จีน ไทยใหญ่ และไทลื้อ ซึ่งกลุ่มชนเหล่านี้ต่างประกอบอาชีพที่ได้รับการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมาหลายชั่วอายุคน ได้แก่ การทำไร่ ทำนา การจักสาน การทำสมุนไพร และการทอผ้า เป็นต้น ซึ่งกลุ่มอาชีพดังกล่าวเหล่านี้ ถือเป็นกลุ่มอาชีพที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจชุมชนและจังหวัดพะเยามาโดยตลอด หากจะกล่าวถึงอาชีพการทอผ้า นับเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาช้านานของคนไทย แทบทุกครอบครัวจะทอผ้าเพื่อการใช้สอยในครอบครัว และเป็นประเพณี แต่ต่อมาได้กลายเป็นอาชีพที่สร้างรายได้เสริมจากการประกอบอาชีพทางการเกษตร และเมื่อมีการส่งเสริมการทอผ้าเพื่อสร้างรายได้หลักโดยหน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน แต่ก็เป็นไปอย่างไม่ต่อเนื่องและขาดทิศทางที่ชัดเจน รวมทั้งสมาชิกหรือประชาชนที่ทอผ้าในชุมชนก็ยังขาดทักษะการประกอบอาชีพทอผ้าเพื่อการทำเป็นธุรกิจ (คณะกรรมการวิชาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สภาผู้แทนราษฎร, 2542)

การทอผ้าในท้องถิ่นของจังหวัดพะเยาถือเป็นกลุ่มอาชีพหนึ่งที่กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ให้ความสำคัญ และอาชีพการทำผ้าทอพื้นเมืองนี้ได้รับความนิยมไม่น้อยไปกว่าชุมชนพื้นที่จังหวัดอื่น ๆ ในจังหวัดพะเยานับเป็นจังหวัดที่มีกลุ่มอาชีพการทอผ้ามากมายหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มผ้าทอบ้านทุ่งกล้วย อำเภอเชียงคำ กลุ่มผ้าทอไตลื้อ อำเภอเชียงคำ และในท่ามกลางกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้มีกลุ่มทอผ้าบ้านแม่วังช้าง ตำบลพระธาตุจิงแกง อำเภอจุน ที่เป็นกลุ่มทอผ้าที่เกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านในพื้นที่เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งย้ายไปสมัยรุ่นพ่อแม่ ชาวบ้านเหล่านี้เดิมส่วนใหญ่เป็นพวกที่ได้อพยพมาจากภาคอีสานของประเทศไทย และมีอาชีพทอผ้าในลักษณะผ้าห่มนวม ผ้าขาวม้า และเสื่อ แล้วมีการถ่ายทอดความรู้ด้านการทอผ้านี้ให้กับลูกชายและญาติพี่น้องในตระกูล ด้วยความเป็นชุมชนเล็ก ๆ แบบชนบท ทำให้เป็นที่สนใจของชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงได้มาเรียนรู้การทอผ้าจากครอบครัวนี้ ในเวลาต่อมามีชาวบ้านจากครอบครัวหนึ่งในพื้นที่แห่งนี้ได้ไปแต่งงานกับคนจังหวัดแพร่ที่ทำอาชีพผ้าทอตีนจก จนต่อมาในปี พ.ศ. 2539 ชาวบ้านคนนี้ได้

อพยพกลับมาที่อำเภอจุน จังหวัดพะเยา และได้นำความรู้ด้านการทอผ้าตีนจกมาเผยแพร่ยังชุมชนแห่งนี้ด้วย ก่อให้เกิดการผสมผสาน เรียนรู้ ถ่ายทอดการทอผ้าในลักษณะผ้าตีนจกเป็นพื้นเกิดขึ้นในบ้านแม่วังข้างขึ้นมา และเป็นการรวมกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ

เมื่อการส่งเสริมอาชีพที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมเกิดขึ้นทั่วประเทศไทย ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุจิงแกง อำเภอจุน ได้เสนอแนะและสนับสนุนให้ทั้งสองตระกูลที่ทำอาชีพการทอผ้าแบบฝ่านวม เสื้อ ผ้าขาวม้า และการทอผ้าตีนจก เข้ามารวมตัวกันเพื่อก่อตั้งเป็นกลุ่มแบบทางการในปี พ.ศ. 2544 ตามนโยบายของรัฐที่ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มอาชีพตามนโยบายธุรกิจชุมชน โดยใช้ชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มทอผ้าบ้านแม่วังข้าง” ในระยะแรกที่มีการก่อตั้งกลุ่มเป็นทางการขึ้นมานั้น มีสมาชิกกลุ่มประมาณ 50 คน และมีการคัดเลือกประธานกลุ่มขึ้นมา ซึ่งผู้ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นสมาชิกผู้หญิงที่ได้เรียนรู้การทอผ้าจากกลุ่มไม่เป็นทางการมาก่อนนั่นเอง และดำรงตำแหน่งประธานกลุ่มฯ มาจนถึงปัจจุบันนี้ วัตถุประสงค์ในการก่อตั้งกลุ่มก็เพื่อให้กลุ่มได้มีการทอผ้าตีนจกเป็นส่วนใหญ่ และเปิดรับสมาชิกกลุ่มเพื่อทำการทอผ้าเพื่อให้เป็นอาชีพเสริมในยามว่างจากการทำไร่ ทำนา ทำสวน

ปัจจุบันกลุ่มทอผ้าบ้านแม่วังข้าง อำเภอจุน จังหวัดพะเยา ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานหลายฝ่าย ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบลพระธาตุจิงแกง ในรูปของการให้กู้ยืมเงินลงทุนเพื่อซื้อวัตถุดิบ เช่น ด้าย ฝ้าย กี่ เป็นต้น และมีเจ้าหน้าที่จากการศึกษาออกโรงเรียนมาเป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านการทอผ้าให้มีคุณภาพ และพัฒนาชุมชน สนับสนุนกลุ่มด้วยการเชิญกลุ่มไปเข้ารับการอบรมเรื่องการทอผ้าที่จังหวัดอื่น ๆ จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่ (มีนาคม 2548) พบว่า ลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มทอผ้า ได้พัฒนาจากการทอตีนจกอย่างเดียวไปเป็นลักษณะของการทอแบบทั้งผืน อันนำไปสู่การเป็นสินค้าหัตถกรรมที่สามารถสร้างรายได้หลักให้แก่กลุ่มชาวบ้านแห่งนี้ จำนวน 10 ครอบครัว นอกจากการประกอบอาชีพการทำไร่ ทำนา ส่วนชาวบ้านคนอื่น ๆ มาทอผ้าเป็นครั้งคราว หากมีงานรับจ้างที่ได้ค่าตอบแทนสูงหรือแน่นอนกว่าก็พากันไปทำงานนั้น ๆ

ในหลักการการรวมกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ หรือการจัดการธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา (อ้างใน นัยรัตน์ เหลี่ยมวานิช, 2547, หน้า 23) ได้กล่าวถึงลักษณะของการทำงานเป็นกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ โดยได้สรุปเงื่อนไขของการทำงานเป็นกลุ่มไว้ว่า สมาชิกในกลุ่มต้องมีเป้าหมายร่วมกันที่ชัดเจน มีการกำหนดบทบาท อำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบที่ชัดเจน มีบรรยากาศการทำงานกลุ่มที่เป็นแบบกันเอง สมาชิกในกลุ่มสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างเป็น

อิสระ และส่งเสริมให้มีความคิดสร้างสรรค์ เป็นประชาธิปไตย มีการประชุมพิจารณาผลการปฏิบัติงานเป็นประจำ และสมาชิกทุกคนต้องมุ่งประโยชน์ของกลุ่มเป็นหลัก พร้อมให้ความร่วมมือ ความไว้วางใจ บริสุทธิใจต่อกัน ตลอดจนให้ความร่วมมือกันแก้ไขเมื่อเกิดปัญหาขึ้นมา ในเรื่องของการตัดสินใจของกลุ่มถือว่าสมาชิกทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกัน และทุกคนพอใจที่ได้ทำงานร่วมกัน ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวนี้จะทำให้กลุ่มมีการพัฒนาและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาการรวมกลุ่มของกลุ่มทอผ้าบ้านแม่วังช้างแล้วพบว่า กลุ่มยังประสบปัญหาในเรื่องของการรวมกลุ่มที่เหนียวแน่นและมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ขาดความเข้าใจในลักษณะของการทำงานเป็นกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ และโดยเฉพาะในเรื่องของการจัดการกลุ่ม บทบาทผู้นำและสมาชิกกลุ่ม การเงิน การบัญชี และการตลาด จึงทำให้กลุ่มประสบภาวะขาดเงินลงทุนที่ต่อเนื่อง การตลาดสำหรับผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่กลุ่มได้ผลิตออกมาอยู่ในสภาพที่ไม่แน่นอน และราคาที่สามารถจำหน่ายออกไปก็อยู่ในระดับราคาที่มีกำไรน้อยกว่าที่คาดหวังไว้ ซึ่งเชื่อมโยงส่งผลต่อการดำเนินงานไม่ว่าจะเป็นจะเป็นในเรื่องของกระบวนการผลิต การจำหน่าย และน่าจะมีการสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกในชุมชนบ้านแม่วังช้างได้หันมาสนใจหรือให้ความสำคัญกับอาชีพการทอผ้าให้เพิ่มมากขึ้น

จากสภาพปัญหาดังกล่าว จึงทำให้ผู้ศึกษาในฐานะที่เป็นที่ปรึกษากลุ่มฯ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากหน่วยงานของรัฐ คือ พัฒนาชุมชนอำเภอจุน จังหวัดพะเยา ได้มองเห็นปัญหาดังกล่าว จึงต้องการศึกษาสภาพการรวมกลุ่มฯ เพื่อหาแนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพการทอผ้าบ้านแม่วังช้างให้มีประสิทธิภาพมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และสามารถพัฒนากลุ่มให้มีความเข้มแข็งที่จะนำไปสู่การจัดการในระดับธุรกิจชุมชนต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนากลุ่มทอผ้าบ้านแม่วังช้าง ตำบลพระธาตุจิงแกง อำเภอจุน จังหวัดพะเยา

ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตเนื้อหา

ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับการรวมกลุ่มอาชีพ แนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพ และแนวคิดเรื่องธุรกิจชุมชนของกลุ่มทอผ้าบ้านแม่วังช้าง ตำบลพระธาตุจิงแกง อำเภोजุน จังหวัดพะเยา

ขอบเขตประชากร

การศึกษาครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรที่เป็นสมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านแม่วังช้าง ตำบลพระธาตุจิงแกง อำเภोजุน จังหวัดพะเยา และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐที่ให้การสนับสนุน โดยมีกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ประกอบไปด้วย สมาชิกของกลุ่มทอผ้าบ้านแม่วังช้าง (ประธานกลุ่มและสมาชิก) และเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภोजุน จังหวัดพะเยา เจ้าหน้าที่จากศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียน

นิยามศัพท์เฉพาะ

การรวมกลุ่มอาชีพ หมายถึง การที่ผู้ที่มีอาชีพเดียวกันมีความต้องการร่วมกันที่จะดำเนินการด้านอาชีพร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง

แนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพ หมายถึง แนวทางที่ทำให้กลุ่มอาชีพมีการดำเนินงานด้านอาชีพประสบความสำเร็จ หรือมีประสิทธิภาพ เหมาะสมหรือมีรายได้อย่างต่อเนื่อง

แนวคิดธุรกิจชุมชน หมายถึง แนวทางการพัฒนาอาชีพของชุมชนให้เป็นเชิงธุรกิจ หรือก่อให้เกิดรายได้หรือผลกำไรอย่างต่อเนื่อง

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ทราบสภาพการรวมกลุ่มของกลุ่มทอผ้าบ้านแม่วังช้าง ตำบลพระธาตุจิงแกง อำเภोजุน จังหวัดพะเยา สภาพการดำเนินการ ความสำเร็จ อุปสรรค ปัญหาของกลุ่มทอผ้าบ้านแม่วังช้าง ตำบลพระธาตุจิงแกง อำเภोजุน จังหวัดพะเยา
2. เพื่อหาแนวทางการพัฒนากลุ่มทอผ้าบ้านแม่วังช้าง ตำบลพระธาตุจิงแกง อำเภोजุน จังหวัดพะเยา ต่อไป